

открывая новые горизонты для будущих фразеологических исследований, содержит и наглядно демонстрирует как широкие возможности эвристического лингвистического поиска, так и актуальные для современной лексикографии принципы системной идеографической организации фразеологического материала.

Mgr. Мария Доброва
Katedra slavistiky, Filozofická fakulta,
Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 10
771 80 Olomouc
mariia.dobrova@upol.cz

Рецензия на коллективную монографию *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků*

Galina Kosych

Pešková, Michaela, a Kateřina Kubíková, eds. 2016. *Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence ve výuce cizích jazyků*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Издание, появившееся при финансовой поддержке проекта Západočeské univerzity v Plzni SVK1-2016-004 «Rozvíjení interkulturní komunikativní kompetence ve výuce cizích jazyků», включает в себя работы 18 авторов. Заявленная тема коллективной монографии не вызывает сомнений в ее актуальности и своевременности.

Вопросы развития межкультурной коммуникативной компетенции в преподавании иностранных языков не являются порождением только сегодняшнего дня: понятие «языковая компетенция» сформулировано американским ученым Н. Хомским в работах «Аспекты теории синтаксиса» – 1965 г., «Язык и мышление» – 1968 г.; терминологическое определение «коммуникативной компетенции» и ее компонентов в 1972 г. предложил другой американский исследователь – Д. Хаймс – (The Concept of Communicative Competence), тем не менее невозможно утверждать, что все проблемы в этой области решены, напротив, в мире, мультилингвальном и поликультурном, актуализируются и вопросы межкультурной коммуникативной компетенции, чем и обосновывается появление данной монографии.

Монография четко структурирована: открывает издание Úvod, затем следуют разделы – Teoretická východiska, Metodické strategie, Sociokulturní aspekty, Umělecká literatura jako interkulturní fenomén, Závěr, Resumé, Summary, завершает книгу Seznam použité literatury, Rejstřík autorů, Jmenný rejstřík, Věcný rejstřík.

Во Введении (Úvod) – стр. 1-2) отмечается непреходящий, а в последнее время возросший интерес научной мысли к данной теме: «Rozvíjení interkulturní komunikační kompetence (IKK) představuje v současné době, kdy se ve výuce cizích jazyků prosazuje tzv. postkomunikativní či revidovaný komunikativní přístup, stále významnější složku cizojazyčného vyučování. IKK je věnována podrobná vědecká pozornost. Jsou rozpracovány její mnohé, částečně se prostupující modely». Вместе с тем не вызывает возражения утверждение: «Nelze konstatovat jednotné konceptuální uchopení daného jevu ani ustálenou terminologii», – что, безусловно, вносит свои сложности не только в теорию, но и практику преподавания иностранных языков – «V důsledku diverzifikace oborů a různorodosti kulturních a jazykových rámců se pak vymezování IKK potýká se značnou terminologickou i konceptuální roztržitostí a stává se výzvou jak pro teorii, tak výzkum» (стр. 1). В связи с этим цель авторского коллектива сформулирована вполне определенно: не множить дефиниции и представлять сложившиеся модели межкультурной коммуникативной компетенции (IKK), но «systematicky

poukázat na různorodost fenoménu IKK, jeho interdisciplinární povahu a z ní vyplývající nezbytnost jeho všestranného zkoumání. Chceme otevřít aktuální, někdy i sporné otázky v dané oblasti, a především řešit uplatnění IKK v praktické výuce» (стр. 2). Работы, составившие содержание рецензируемого издания, отвечают поставленной цели.

В разделе, представляющем теорию вопроса («Teoretická východiska» – стр. 5-30), обобщаются основные концепции межкультурной коммуникативной компетенции (Interkulturní komunikační kompetence v evropské jazykové politice – PhDr. Ivona Mišterová, Ph.D.), рассматриваются Межкультурные коммуникативные и прагматические компетенции на примере обучения немецкому языку (Dr. Phil. Michaela Voltrová), Компетенции как показатель языковой личности (Doc. Gíglia Džindžolia, CSc.). В главе „Líný, nedbalý, neprospívá.“ Psychologické aspekty vzniku stereotypů v hodnocení (Mgr. Kateřina Kubíková, Ph.D.) не только анализируются причины возникновения негативных предубеждений и стереотипов педагогов в оценках студентов, но и предлагается возможное решение существующей проблемы: «Kapitola měla za cíl přinést zejména učitelům v praxi nové poznatky k tomu, aby byli schopni nejen identifikovat příčiny vzniku percepčních stereotypů v hodnocení žáků a dokázali rozkrýt problémy, se kterými se mohou učitelé setkat v interakci se žáky z odlišného sociokulturního prostředí» (стр. 30).

Главная цель авторского коллектива, сформулированная во Введении: «Stěžejním cílem knihy je tedy analyzovat utváření IKK v rámci výuky cizích jazyků žáků a studentů na různých stupních vzdělávání s důrazem na pregraduální přípravu učitelů» (стр. 2), – реализуется и в разделе «Metodické strategie», занимающем большую часть издания (стр. 33-92). Аспекты исследований различны, в частности, уделяется внимание вопросам школьного обучения и вузовской подготовки учителей иностранных языков именно потому, что в сложившейся практике преподавания отдается предпочтение классическому способу знакомства со страноведческим материалом, «tj. předávání faktů, a to zejména v rámci konceptu tzv. Big-C Culture. Aktivizace žáků a studentů v činnostech rozvíjejících interkulturní dovednosti, postoje a povědomí bývá upozaděna. Posilování IKK nebývá prioritou v učebnicích cizích

jazyků» (стр. 2). В работах представлены результаты исследований, наблюдений, практического опыта, основанного как на современных теоретических выводах, посвященных ИКК, так и на анализе конкретных учебных материалов, напр., Intercultural Development Inventory®, version 3 – nástroj pro měření rozvoje interkulturní kompetence (Mgr. Jana Zerzová, M.A., Ph.D.), Projevy rozvíjení interkulturní komunikační kompetence v psaní v anglickém jazyce – vybrané výsledky výzkumu (Mgr. Pavla Jahodová), Hodnocení „jiného“ ve výuce interkulturní komunikační kompetence (na příkladu ruštiny). Автор последней (Mgr. Michaela Pešková, Ph.D.) задается целью не только определить, какое место занимает оценка «другого» в структуре ИКК, но и «předněst určité náměty, jak ve výuce cizího jazyka aspekt hodnocení zohlednit tak, aby docházelo nikoli k destrukci, ale k rozvíjení ИКК». Выводы автора и методические рекомендации основаны на теоретических исследованиях и на анализе учебных комплексов *Pojechali!*, *Raduga po-novomu* a *Klass!* Завершается глава словами, с которыми нельзя не согласиться: «Hodnocení „jiného“ ve výuce cizích jazyků skrývá mnoho úskalí... Lze doporučit zacházet s hodnocením velmi opatrně a umírněně, a zejména dbát u studentů na rozšiřování rámce povědomí o mechanismech hodnocení jako takového» (стр. 61).

Эмпирические исследования, предъявленные в работах *Jazyk jako duše a kultura národa* (Videokonference jako most ke globálnímu porozumění) – (PhDr. Ivona Mišterová, Ph.D.), *Metodologie modelových cvičení k rozvoji interkulturní komunikační kompetence* (Bc. Kristýna Kovačová, Bc. Kateřina Halámková), *Fenomén kulturního šoku ve výuce interkulturní komunikační kompetence* (Bc. Šárka Váchalová, Bc. Vjačeslav Golovko) и др., представляют нетрадиционный подход к преподаванию иностранных языков, авторы подчеркивают, что такой подход позволяет не только интенсифицировать процесс обучения иностранным языкам, но и вовлекает студентов в учебный процесс, вызывает у них живой интерес, повышает мотивацию, помогает взглянуть на известное с позиции «другого». По справедливому утверждению автора главы *Jazyk jako duše a kultura národa* (Videokonference jako most ke globálnímu porozumění): «Prostřednictvím širokého spektra aktivit studenti získávají

poznatky o kultuře a životě v cizích zemích. Komparativní výhodou je interdisciplinární přístup, který umožňuje nejen rozvoj interkulturní komunikační kompetence, ale rovněž dalších znalostí a dovedností. Výukové metody, propracované iniciátory projektu, kladou důraz na prohlubování jazykových dovedností a současně také na formování osobnosti studentů. Speciální obsahová podoba kurzu a metodických přístupů celkově přispívá ke zvýšení kulturní gramotnosti a nabízí podněty pro osobní růst studentů a přirozeně také pro další výzkum» (стр. 68).

Современное поколение учащихся, студентов нередко представляют как поколение «цифровое», молодые люди свободны в обращении с информационными технологиями, без затруднений применяют инструментарий ИТ, но информационные ресурсы в учебном процессе используют не всегда оптимально, довольно часто блуждают в поисках достоверных информационных источников. Более того, в последнее время особую остроту приобрел вопрос о воздействии ИТ, нередко разрушительном и агрессивном, на сознание молодых людей, поэтому по-прежнему актуальными остаются темы – использование ИТ в преподавании, воспитание культуры общения в медиaprостранстве, обучение критическому восприятию медийных средств и текстов. Данным проблемам посвящены главы *Využití ICT pro výuku interkulturní komunikační kompetence v ruštině* (Bc. Jakub Šochman), *Alternativní zpravodajské weby jako zdroje informací ovlivňující interkulturní výchovu* (Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.).

Социокультурные аспекты в обучении иностранным языкам рассматриваются в работах *Reklama jako prostředek pro rozvoj sociokulturní kompetence v kurzech češtiny pro cizince* (Mgr. Romana Suchá, Ph.D.), *„Dača“ – za odměnu, nebo za trest? (k otázce o národních zvláštnostech Rusů* (Doc. Liudmila Valova, CSc.), *Abstraktní pojmy v jazykovém obraze světa jako součást rozvíjení interkulturní komunikační kompetence* (Mgr. Andrey Artemov, Ph.D.). Содержащийся в данной части монографии материал может быть востребован в практике преподавания потому, что понимание социокультурного контекста мотивирует обучающихся, помогает успешно взаимодействовать с представителями другого лингвокультурного сообщества.

Poslední раздел, завершающий содержание монографии – Umělecká literatura jako interkulturní fenomén, – представлен двумя работами. Размышляя о сложившейся системе изучения мировой художественной литературы как составляющей в преподавании иностранных языков, автор главы Multilingvální tvorba jako globální literatura? Elektronická literatura ve výuce cizích jazyků (Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.) не отвергает литературный канон, напротив, утверждает: «Pro potřeby vzdělávacího systému je jistě zachování tohoto přístupu ke kánonu důležité, podobně jako je důležité pro diskurs akademický; bez společného referenčního rámce by nebyla možná ani akademická diskuse ani školní». Но вместе с тем, по справедливому слову автора, нельзя не замечать, что «... v posledních desetiletích se představa a způsob uvažování o kánonu a světové literatuře velmi dynamicky proměňuje. Literární kánon se v průběhu minulého století přes fázi rozšiřování dostal do fáze redefinice, a to především pod tlakem feministické a postkoloniální literární teorie. Na konci 20. a počátku 21. století se navíc v oblasti literatury začíná významně projevovat charakter digitální a post-digitální doby, mění se způsob tvorby, distribuce i percepce literárních děl, vzniká oblast elektronické literatury». В связи с этим в главе значительное внимание уделяется электронной литературе, возникшей еще в 70–80-е годы, но получившей свое развитие в 90-е, – приводятся дефиниции электронной литературы, новейшие теоретические исследования, примеры творчества конкретных авторов, экспериментирующих в этой области, аргументируется тезис «Cestu do učebních plánů by měly najít jak texty multilingvální, které odrážejí současný globální, transnacionální charakter literatury, tak ukázky z tvorby, která má charakter transmediální. Reflexe této oblasti umělecké tvorby je důležitá pro současné i budoucí učitele literatury, kteří se již za několik let stanou učiteli – průvodci mladých čtenářů z generace digital native, těch, kteří přinesou do literárního prostoru zcela novou zkušenost...» (стр. 123). Как приглашение к продолжению разговора и дискуссии на данную тему можно рассматривать авторские слова: «Multilingvální texty i transmediální projekty by tedy mohly být tou oblastí literatury, která může přispět k vzájemnému pochopení obyvatelům Gutenbergovy galaxie a galaxie

Turingovy. Zároveň může pozornost věnovaná transmediální i multilingvální literatuře v transnacionální perspektivě pomoci při studiu národní literární a umělecké tradice a zároveň snad i přispět k porozumění současnému světu, způsobům komunikace; nemusí nutně přinášet odpovědi, ale pomůže klást otázky týkající se možnosti dorozumění, vztahu jazyků, vztahu člověka a moderních technologií» (стр. 127).

В главе „Jazyk lidského srdce“ – prostředek porozumění mezi lidmi (PhDr. Jana Sováková, CSc.) обращается внимание на то, что «пřímo pro rozvíjení IKK nebývá analýza literárního textu v současné době preferovanou metodou», и это не может не вызывать сожаления, потому что «právě vybraná literární díla představují nekonečnou studnici poznání kulturních univerzálií i přesahů a znamenají jedinečnou příležitost pro nahlédnutí niterného prožívání osobní kulturní identity. Literární proces sám o sobě se pak v různé míře odehrává na interkulturní bázi». Раскрывая свою позицию, автор останавливается на творчестве Анатолия Кима, одного из «двухкультурных писателей» («dvoudomých, dvoukulturních spisovatelů»), которые «Ve svých dílech se snaží ukázat odlišné kódy myšlení – východní a západní – do jisté míry je zrovnoprávnit a zdůraznit ne to, co je rozděluje, ale to, co je sbližuje s cílem vyjevit prapodstatu člověka». Думается, представленное «прочтение» творчества Анатолия Кима, мировидение которого охарактеризовано им самим («Сám autor má pocit „всемирности, планетарного космополитизма, любви ко всему человеческому миру, ко всем джунглиам и европам“»), привлечет внимание не только преподавателей.

Подводя итоги, следует сказать, что рецензируемая монография, отвечающая современным критериям, предъявляемым к научным изданиям такого жанра, актуальна и содержательна и может быть востребована как в научных кругах, так и преподавателями школ разного типа.

doc. Galina Kosych, CSc.
Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové
galina.kosych@uhk.cz